

НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ТЕРМІНИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У тезах розглянуто загальні тенденції утворення науково-технічної термінології, актуальні проблеми подальшого її вдосконалення та впорядкування; визначено роль термінів у мовній терміносистемі.

Ключові слова: науково-технічні терміни, лексика, термінологічна система, освіта, інформація.

Abstract

The theses consider the general trends in the formation of scientific and technical terminology, actual problems of its further improvement and arrangement; the role of terms in the linguistic terminology system is defined.

Key words: scientific and technical terms, vocabulary, terminological system, education, information.

Серед багатьох проблем української лінгвістики гостро стоїть проблема науково-технічної термінології. Розвиток термінологічної науки має давню традицію. Це і Києво-Могилянська академія, журнал «Рідна мова» (Варшава, 1933 – 1939 рр.), і Інститут української наукової мови, пізніше – Інститут мовознавства [1, с. 163]. За останні десятиріччя в українському мовознавстві з'явилося чимало наукових праць, у яких розглядаються як загальні теоретичні питання термінології, так і різні галузеві терміносистеми. Це колективна монографія Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк; роботи А.А. Бурячка, Т. Р. Кияка, С. С. Регушевського, О. А. Сербенської, В. В. Захарчин та ін. В них розглядаються терміносистеми на функціональному рівні: поява терміна, його дефініція, вживаність, з'ясовуються питання формування терміносистем, місце терміна в науковому контексті [2, с.234].

Незважаючи на те, що в теоретичному аспекті термін досліджено порівняно повно як у вітчизняному, так і зарубіжному мовознавстві, чимало принципових питань ще не отримали остаточного й погодженого розв'язання. Історично науково-технічні терміни в українській мові сформувалися під впливом різних мовних традицій:

- У період з XI по XIII століття слов'янські народи користувалися спеціальними поняттями, що відображали прості механічні конструкції.
- У середині XVI століття українські науковці почали перекладати та створювати наукові праці на різноманітні теми, включно з математики, астрономії, географії та медицини, використовуючи готові оригінальні, перекладені або винайдені терміни.
- У XVIII-XIX століттях, внаслідок зближення з європейською культурою, в українській мові з'являється їхня надзвичайно велика кількість, зокрема з фізики, хімії, математики та інших галузей науки [6].

Оскільки науково-технічні терміни зазвичай засновані на латинських, грецьких та інших мовах, вони можуть мати різний вигляд та вимову. Це може створювати складнощі для перекладу та використання деяких понять, але водночас дозволяє науковцям та фахівцям із різних країн та культур спілкуватися та обмінюватися знаннями. У сучасному світі, де наука і техніка постійно розвиваються, з'являються нові слова або вирази, що відображають новітні технології та дослідження. Тому для науковців і фахівців важливо постійно вивчати та оновлювати свої знання про термінологію своєї галузі, щоб дізнаватися про новітні розробки та ефективно співпрацювати з колегами різних країн та культур. Використання науково-технічних термінів є необхідністю в багатьох галузях, які забезпечують розвиток суспільства. Українська мова не є винятком, і така лексика є невід'ємною складовою її лексичного фонду. Вона має багату історію та культурну спадщину. Використання точної термінології допомагає зберегти унікальність лексики та сприяє розвитку науки та техніки в Україні.

У сучасній Україні фаховий жаргон став значно більш розвиненим, ніж у минулому. Багато термінів української науково-технічної лексики мають свої аналоги в англійській, німецькій,

французькій та інших європейських мовах. При цьому, вони відображають особливості та специфіку української мови та культури. Важливо також зазначити, що терміни інших мов світу часто відрізняються від наших. Це пов'язано з особливостями мови та культури. Наприклад, українська мова має велику кількість дієслів, що можуть виражати різні відтінки значень, тому й поняття можуть бути більш точними та вичерпними, ніж їхні англомовні еквіваленти. Науково-технічні терміни є важливою складовою мови науки та техніки для позначення конкретних понять, процесів, явищ та об'єктів, оскільки вони дозволяють точно та лаконічно виражати поняття та ідеї, що є важливим для їхнього розвитку та передачі знань між ученими та фахівцями [3, с. 25]. Всебічне вивчення науково-технічної термінології сприяє, на наш погляд, уточненню, поглибленню і поширенню існуючих уявлень про природу термінів, їх специфічних властивостей, термінологічної системності, закономірностей і внутрішніх тенденцій розвитку термінології в наш час, шляхів і продуктивних способів сучасного термінотворення [4, с. 161–162].

Науково-технічна термінологія становить такий шар лексики, який на сучасному етапі збагачується найінтенсивніше, що є яскравим відображенням розвитку мови і суспільства. Відбувається проникнення термінологічної лексики в стильові різновиди української літературної мови. Термінологія кожної окремої галузі засвідчує її досягнення на певному етапі історії народу – носія мови – і відображає перспективи подальшого прогресу. Однією із суттєвих особливостей є те, що вона найбільше піддається свідомому творенню, будучи найкеріванишим шаром лексики. У процесі подальшого формування термінологічного фонду літературних мов справа його вдосконалення набуває дедалі більшого значення [5, с. 9]. Термінологія кожної окремої галузі засвідчує її досягнення на певному етапі історії народу – носія мови – і відображає перспективи подальшого прогресу. Українські науково-технічні терміни є надзвичайно важливими для зміцнення національної самосвідомості та ідентичності. Використання української мови в даних сферах є важливим фактором відродження національної культури та підтримки мовної рівноваги в світі. До того ж, українські термінологічні одиниці є частинами загальної системи міжнародної термінології та міжнародних стандартів, що дозволяє українським фахівцям брати участь у світових наукових та технічних проектах, співпрацювати з іншими країнами та забезпечувати міжнародний обмін інформацією. На жаль, не всі науково-технічні терміни в українській мові є належним чином сформованими та використовуваними. Деякі з них створюються на основі неукраїнських слів та словосполучень або мають неправильне написання та вимову. Це може призвести до нерозуміння та помилок у їхньому сприйнятті, що зменшує ефективність комунікації в науково-технічній галузі. Тому важливо продовжувати розвивати та вдосконалювати науково-технічну лексику української мови, забезпечувати її відповідність сучасним вимогам та стандартам. Для цього можна використовувати різні методи, такі як термінологічна робота, лексикографія та інші. Розвиток української науково-технічної термінології потребує підтримки від держави. Зокрема, для цього варто розробити програму, яка містила б створення нових понять та вдосконалення наявних. Також можна підтримувати видання наукових і технічних текстів українською мовою, що містять відповідну термінологію.

Правильне використання та розвиток лексики є важливим завданням для української мови та культури загалом. Для досягнення цієї мети необхідно залучати наукових експертів та лінгвістів, проводити дослідження та аналіз термінів у різних галузях науки та техніки, збагачувати мовні ресурси та словники. Це особливо важливо для забезпечення мовних прав українців, а також для збереження та підтримки мовної різноманітності.

Таким чином, науково-технічні терміни в українській мові є важливим елементом розвитку країни як технічно розвиненої держави. Їхнє правильне використання й удосконалення є ключовим завданням для забезпечення ефективної комунікації між фахівцями та сприяє розвитку української мови як мови науки та техніки. Наші науковці та лінгвісти активно працюють над розширенням та удосконаленням української термінології, зокрема шляхом створення нових понять і пристосування іноземних до української мови. Це сприяє зростанню престижу української науки та підвищенню її конкурентоспроможності на світовому рівні. Науково-технічні терміни є необхідним інструментом для вивчення та розробки нових технологій, побудови нових теорій та моделей, а також розв'язання різноманітних проблем. Важливою роллю науково-технічних термінів є їхнє використання в освіті та навчанні. Знання цих понять необхідне для успішної кар'єри в наукових, технічних та інженерних галузях. Вивчення таких термінів допомагає студентам і учням засвоювати фахову термінологію і збільшувати свої знання та розуміння в обраній науковій та технічній галузі. Це є необхідним для

розвитку та професійного зростання фахівців.

Отже, науково-технічні терміни є важливим елементом української мови через відображення специфіки науково-технічного прогресу та розвитку. Вони дозволяють передавати точну та зрозумілу інформацію про складні наукові та технічні процеси, сприяють комунікації між фахівцями різних галузей та країн, підвищують значущість нашої мови серед інших та збагачують її лексикон. Це дозволяє українцям іти в ногу з часом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Л. Є. Термінологія та її сучасний стан розвитку. / Л. Є. Азарова // Типологія мовних значень у діяхронічному і зіставному аспектах: Зб. наук. пр. Донецького держ. ун-ту, 1999. – Вип. 2. С. 163 – 168.
2. Азарова Л. Є. Словоскладання й основокладання в мовній терміносистемі / Л. Є. Азарова // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 2003. – №12. – С. 234 – 238.
3. Азарова Л. Є. Проблеми української науково-технічної термінології. / Л. Є. Азарова // Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Проблеми науково-технічної термінології». – Львів, 1994. С. 25 – 28.
4. Азарова Л. Є. Загальні тенденції розвитку науково-технічної термінології / Л. Є. Азарова, А. В. Костюк // Проблеми освіти: Наук.-метод.зб. – Київ, 1995. – Вип. 2. – С. 160 – 170.
5. Азарова Л. Є. Шляхи формування науково-технічної термінології. / Л. Є. Азарова, Т. І. Поліщук // Тези доповідей 4-ої Міжнародної наукової конференції «Проблеми української термінології». – Львів, 1996. С. 8 – 10.
6. Вікіпедія: Вільна Енциклопедія. – 30.01.2004.

Азарова Лариса Євстахіївна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: azarova.Larusa@gmail.com

Немировська Дар'я Олександрівна – студентка групи 1BKS-226, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: nemyrovskadaria@gmail.com

Azarova Larisa Evstakhiivna – doctor of philological sciences, professor, head of the department of linguistics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: azarova.Larusa@gmail.com

Nemyrovska Daria Oleksandrivna - student of 1BKS-22b group, Faculty of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nemyrovskadaria@gmail.com